

Türkiye’de İkili Bankacılık Sisteminin Krediler Yoluyla Büyümeye Olan Etkisinin Değerlendirilmesi

Özet

Türkiye’de İslami katılım bankacılığı ve geleneksel bankacılıktan oluşan ikili bankacılık sistemi, aynı düzenlemelerle yönetildiği için İslami bankacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü diğer ülkelerden farklı bir yapıya sahiptir. Finansal sistem içerisinde geleneksel bankacılık ve katılım bankacılığı farklı özellikler göstermektedir. Bu nedenle, Türkiye’nin ikili bankacılık sisteminin kullandığı krediler aracılığıyla ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmek büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, Türkiye’de hem katılım bankaları hem de geleneksel bankalar tarafından sağlanan kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ARDL yöntemini kullanarak araştırmayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular, konvansiyonel bankalar tarafından sağlanan kredilerin büyümeyi azaltıcı yönde, katılım bankaları tarafından sağlanan kredilerin ise pozitif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Çalışma, konvansiyonel bankaların sadece tüketici kredilerine odaklanmak yerine, ekonomik büyümeye fayda sağlayacak şekilde reel sektöre kredi kullanırmaya öncelik vermelerini önermektedir. Ayrıca, katılım bankalarının desteklenmesi genel ekonomik kalkınma için önemlidir.

An Assessment of the Impact of the Dual Banking System on Growth through Loans in Türkiye

Abstract

Turkey's dual banking system, consisting of Islamic participation banking and conventional banking, has a different structure than other countries where Islamic banking activities are carried out because it is governed by the same regulations. Within the financial system, conventional and participation banking have different characteristics. Therefore, analyzing the impact of Turkey's dual banking system on economic growth through loans is of great importance. This study uses the ARDL method to investigate the impact of loans provided by participation and conventional banks on economic growth in Turkey. The findings reveal that loans from conventional banks dampen growth, while loans from participation banks promote it. The study suggests that, rather than focusing solely on consumer loans, conventional banks should prioritize lending to the real sector to stimulate economic growth. Furthermore, supporting participation banks is crucial for overall economic development.

Prof. Dr. İbrahim Halil Sugözü (Kyrgyz-Turkish Manas University, Bishkek, Kyrgyzstan)

ORCID 0000-0002-1861-3118 ihsugozu@manas.edu.kg

Asst. Prof. Dr. Mustafa Cabir Altıntaş (Şırnak University, Şırnak, Türkiye)

ORCID 0000-0002-8991-7047 mcabiraltintas@sirnak.edu.tr

Mr. Can Verberi (Şırnak University, Şırnak, Türkiye)

ORCID 0000-0003-4876-8564 canverberi@sirnak.edu.tr

1 Giriş

Faizsiz bankacılık ilkesine göre işlev yapan ve İslami finans sistemi içerisinde yer alan katılım bankacılığı, her türlü finansal faaliyet ve işlemlerin İslami kurallar çerçevesinde uygulandığı İslami finans sisteminin bir parçasıdır. Özellikle 21. yüzyılda hızla büyüyen ve uluslararası alanda yer edinen katılım bankacılığı, küresel ekonomik krizlerden de konvansiyonel bankalara göre gelişerek ve büyüyerek çıkmayı başarmıştır. Böylece finans sektörüne katılım bankacılığının eklenmesi ile ikili bankacılık sistemi ortaya çıkmıştır. Reel ekonomi ile işbirliği içerisinde olan İslami bankaların büyüme oranlarının konvansiyonel bankalardan daha yüksek olduğunun gözlemlenmesi (Dilek ve Küçük, 2018) ile yeni bir alan açılmıştır. Katılım bankaları bu yeni rolü ile konvansiyonel bankalar ile rekabet eder seviyeye yükselmiştir.

Kar-zarar ortaklığının benimsendiği katılım bankacılığı sistemi toplumsal bir ihtiyaçtan doğmuştur. Müslüman yoğunluklu bir topluma sahip olan Türkiye’de İslam dininin kurallarını benimseyen halk, inancı gereği haram olan faizli konvansiyonel bankacılık ürünlerine yönelmekte tereddüt etmektedir. Bundan dolayı İslami (Katılım) Bankacılığı tercih eden insanlar maddi getirisiyle birlikte manevi zararı da ortadan kaldırma gayesi gütmektedirler. Ayrıca katılım bankaları, konvansiyonel bankaların müşterilere sunduğu hizmetlerin çoğunu (kambiyo, kredi, döviz alım-satımı vb.) farklı usullerle de olsa müşterilerine sunmaktadır. Kısaca katılım bankaları, konvansiyonel bankalara rakip olmakla beraber, finansal sistemi tamamlayıcı ve geliştirici bir yapıya sahip olduğu ifade edilebilir. Bundan dolayı ekonomik büyümenin finansal gelişme ile olan ilişkisini araştırmak için gerek konvansiyonel bankacılık sisteminin gerekse katılım bankacılığın birlikte ele alınması daha uygun düşmektedir.

Türkiye’deki bankacılık sektörünün finansal kuruluşlar arasındaki payı oldukça yüksek olmakla beraber katılım bankalarının mevduat bankalarına göre payı oldukça düşüktür. Türkiye’de bankacılık sektörü finansal sistemin en büyük bileşeni olup, 2023 yılı itibarıyla ülkede toplam 63 banka faaliyet göstermektedir (TBB, 2023). Bunlardan 34’ü mevduat bankası, 9’u ise katılım bankası olup, finansal sektörde bankacılık sektörünün payı %79’dur (TBB, 2023). Toplam aktiflere göre, mevduat bankalarının payı %85, kalkınma ve yatırım bankalarının payı %6, katılım bankalarının payı ise %9’dur (TBB, 2023).

Türkiye’deki ikili bankacılık sisteminin ekonomik büyümeye etkisini değerlendirirken, finansal gelişmenin büyümeyi nasıl şekillendirdiği konusunda literatürde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Çalışmalar, katılım bankacılığının reel sektörü destekleyerek büyümeye pozitif katkı sunduğunu (Caporale ve Helmi, 2018; Hanif, Chaker ve Sabah, 2024) ve kriz dönemlerinde daha dayanıklı olduğunu göstermektedir (Gheeraert ve Weill, 2015). Öte yandan, konvansiyonel bankacılık sisteminin özellikle tüketici kredilerine odaklanmasının ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler doğurabileceği ileri sürülmüştür (Bozkurt, Altıntaş ve Yardımcıoğlu, 2020). Ancak, bazı çalışmalar Türkiye’de katılım bankalarının büyüme üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu ve konvansiyonel bankaların büyümeyi destekleyici rol oynayabildiğini de öne sürmektedir (Çonkar, Canbaz ve Arifoğlu, 2018; Kutlu & Karamustafa, 2019).

Bu çalışma, Türkiye ekonomisinde konvansiyonel bankacılığın ve katılım bankacılığının gelişiminin ekonomik büyüme ile olan ilişkisini ampirik olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede çalışmanın temel amacı, konvansiyonel bankalar ve katılım bankaları tarafından sağlanan kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini karşılaştırmalı bir yaklaşımla değerlendirmektir. Literatürde bankacılığının büyüme üzerindeki etkisi geniş bir şekilde ele alınmış olsa da, Türkiye’de konvansiyonel ve katılım bankacılığı kredilerinin büyümeye etkisini karşılaştırmalı olarak analiz eden çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın temel motivasyonu, ikili bankacılık sisteminin ekonomik büyüme ile olan etkileşimini daha net bir çerçevede ortaya koyarak literatüre katkı sağlamaktır.

2 Literatür Taraması

Bu bölümde, konvansiyonel ve katılım bankalarının kredilerinin ekonomik büyümeye etkisi üzerine yapılan çalışmalar ele alınmaktadır. Mevcut literatürde birçok çalışma Türkiye ve diğer ülkelerdeki ikili bankacılık sisteminin kullandığı kredilerin ekonomik büyümeye etkisini incelemektedir. Bu çalışmalar, katılım bankacılığının krediler yoluyla ekonomik büyüme üzerindeki etkisini açıklamada tam anlamıyla bir konsensus sağlayamamıştır. Literatürde Türkiye’de katılım bankacılığının sağladığı kredilerin ekonomik büyümeye olumlu etkide bulunduğu dair sonuca ulaşan birçok çalışma bulunmaktadır. Emek (2021), 2010-2020 dönemine ait verilerle Toda-Yamamoto nedensellik testi uygulayarak katılım bankaları kredileri ile GSYH arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit etmiştir. Yücel ve Köseoğlu (2020) 2005Ç4-2020Ç2 arasında sabit sermaye ve istihdam değişkenlerini de içeren modeller kullanarak, katılım bankaları kredileri ile ekonomik büyümeye ilişkin pozitif ve uzun dönemli bir ilişki bulmuştur. Yılmaz ve Işık (2022) çalışmalarında 2007-2021 dönemini ele alarak ve Hatemi-J (2012) Asimetrik Nedensellik Testi ile Hacker ve Hatemi-J (2006) Bootstrap Simetrik Nedensellik Testi uygulamışlardır. Sonuçlara göre katılım bankalarının toplam kredileri ile GSYH arasında karşılıklı olarak pozitif şoktan pozitif şoka ve negatif şoktan negatif şoka tek yönlü nedensellik olduğu sonucuna varmışlardır. Ergeç ve Selçuk (2020) 2010-2020 aylık verileriyle Toda-Yamamoto nedensellik testini kullanarak Türkiye’de ikili bankacılık sisteminin reel sektörle etkileşimini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Elde edilen bulgular, sanayi üretimi ile geleneksel bankacılık göstergeleri arasında katılım bankacılığına kıyasla daha fazla ve güçlü nedensellik

ilişkileri olduğunu, üstelik bu ilişkilerin yönünün çoğunlukla sanayi sektöründen bankacılık sektörüne doğru çalıştığını göstermektedir. Başka bir deyişle, Türkiye’de katılım bankacılığının reel sektöre etkisi sınırlı bulunmuş; büyüme-dinamikleri daha çok konvansiyonel bankalar kanalıyla açıklanmış ve katılım bankacılığının gelişiminin büyük ölçüde reel sektördeki talebe bağlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Diğer taraftan, birçok çalışma Türkiye’de katılım bankalarının sağladığı kredilerin ekonomik büyümeyle ilişkisiz olduğuna dair sonuca ulaşmıştır. Çonkar, Canbaz ve Arifoğlu (2018), 2007-2015 arasındaki verilerle Toda-Yamamoto ve Granger nedensellik testleri uygulayarak, katılım bankaları kredileri ile GSYH arasında doğrudan bir nedensellik ilişkisi olmadığını ancak dolaylı bir etki bulunabileceğini öne sürmüştür. Kutlu ve Karamustafa (2019) tarafından yapılan çalışma da katılım bankaları ile GSYH arasında nedensellik ilişkisi tespit edilemezken mevduat bankaları ile GSYH arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine rastlanılmıştır. Çalışmada Türkiye için 2006-2017 dönemi çeyrek dönemlik fark verileriyle, Johansen Eşbütünleşme testi ile Tam Modifiye Edilmiş En Küçük Kareler (FMOLS) yöntemi kullanılmıştır. Yüksel ve Canöz (2017) Türkiye’de 2005-2016 arasındaki çeyreklik verilerle VAR modeli kullanmış, katılım bankalarının kullandığı kredilerin hem GSYİH büyümesi hem de sanayi üretimi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını bulmuştur. İslami bankacılığın toplam bankacılık sektörü içindeki payının düşük olması nedeniyle ekonomiyi sürükleyici rol oynayamadığı belirtilmiştir. Çalışma, katılım bankacılığı sektörünün ölçek olarak büyümesi halinde Türkiye’de ekonomik büyümeye daha fazla katkı yapabileceğini öne sürmektedir. Bazı çalışmalar ise Türkiye’de katılım bankacılığının ekonomik büyümeye olan etkisinin lineer olarak açıklanamayacağı sonucuna ulaşmıştır. Bozkurt, Altıntaş ve Yardımcıoğlu (2020), 2005-2016 arasında ARDL sınır testi yaklaşımı kullanarak yaptıkları analizde, katılım bankacılığı ile ekonomik büyümeye U tipi, konvansiyonel bankacılık ile ekonomik büyümeye ters U tipi bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu da, katılım bankalarının ekonomik kriz dönemlerinde daha dirençli olduğuna dair çıkarımları desteklemektedir.

Mevcut literatürde Türkiye dışındaki diğer ülke ve ülke gruplarını analize dahil ederek İslami bankaların ekonomik büyümeye etkisini araştıran birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar, genellikle İslami bankacılığın ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır. İslami bankacılığın ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşan birçok çalışma bulunmaktadır. Tajardo, Behname ve Noormohamadi (2013), 1980-2009 arası Asya ülkelerindeki verileri inceleyerek, Granger nedensellik testi sonuçlarına göre İslami bankacılıkla ekonomik büyümeye dair çift yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Caporale ve Helmi (2018) ise, yedi gelişmekte olan ülkede İslami ve geleneksel bankaların kredi hacmi ile GSYH arasındaki ilişkiyi panel nedensellik testleri ile incelemiş ve İslami bankaların bulunduğu ülkelerde kredi ile GSYH arasında uzun dönemli nedensellik ilişkisi bulunduğunu gözlemlemiştir. Hanif, Chaker ve Sabah (2023), ikili bankacılık sistemine sahip 15 ülkede 2001-2020 arası panel regresyon analizleri yaparak, İslami bankacılığın ekonomik büyümeye olumlu katkı sunduğunu ve kredi sağlama mekanizması yoluyla reel sektörü desteklediğini bulmuştur. Imam ve Kpodar (2016) tarafından yapılan bir panel regresyon çalışmasında, 52 ülkenin 1990-2010 dönemine ait verileri incelenmiş ve İslami bankacılığın ekonomik büyümeye kayda değer pozitif katkı yaptığı belirlenmiştir. Benzer şekilde, Hachicha ve Amar (2015), Malezya’nın 2000-2011 dönemine ait verilerini kullanarak, Johansen eşbütünleşme testi ve hata düzeltme modeli (ARDL/VECM) yardımıyla İslami banka finansmanının ekonomik büyümeye etkisini incelemişlerdir. Uzun vadede Malezya GSYİH’sı İslami finansman değişkenlerine duyarlı kalırken, kısa vadede İslami finansmandaki %1’lik artışın milli gelirde %0,35’lik bir artışla ilişkili olduğu bulunmuştur. Yazarlar, uzun dönem etkisinin zayıf olmasını Malezya’daki İslami bankaların kâr-zarar ortaklığına dayalı enstrümanlarını az kullanmasına bağlamaktadır.

Lebdaoui ve Wild (2016), Endonezya, Malezya ve Brunei gibi 6 Güneydoğu Asya ülkelerini kapsayan bir panel ekonometrik çalışmada, ilgili ülkelerde İslami bankacılık varlığının uzun dönemde ekonomik büyümeyle ilişkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu kısa dönemde ise anlamsız olduğu sonucuna ulaşmıştır. Son olarak, Kassim (2016), Malezya’da 1998-2013 dönemine ait verilerle ARDL sınır testi yaklaşımını uygulayarak İslami finans ile makroekonomik performans arasında güçlü bir pozitif ilişki tespit etmiştir. Sonuçlar, İslami bankaların reel ekonomiye kredi sağlamanın hem kısa vadede hem uzun vadede büyümeyi desteklediğini göstermiştir. Yazar, sanayi üretim endeksini kullanarak İslami bankacılığın sanayi üretimine uzun vadeli katkısını vurgulamış ve politikacılara bu sektörü güçlendirme önerisinde bulunmuştur. Son olarak, Tunay (2016) tarafından gerçekleştirilen panel ekonometrik çalışma, İslami bankacılığın yaygın olduğu 19 İslam ülkesinin 2000-2013 dönemine ait verilerini incelemiş ve Dumitrescu-Hurlin panel nedensellik analizini kullanarak İslami bankacılık faaliyetlerinin makroekonomik göstergelerle ilişkisini araştırmıştır. Sonuçlar, İslami bankacılık göstergeleri ile GSYİH arasında doğrudan ve güçlü bir nedensellik ilişkisi olmadığını ancak GSYİH’den İslami bankalardaki mevduat ve kredi hacmine doğru bir nedensellik bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, İslami bankacılık faaliyetlerinden gayri safi sabit sermaye oluşumuna tek yönlü nedensellik tespit edilmiştir ki bu, katılım bankacılığının büyümeye dolaylı olarak yatırım kanallarıyla katkı sağladığını göstermektedir. Literatürdeki Türkiye dışındaki ülkeleri analize dahil ederek İslami bankaların ekonomik büyümeye etkisini araştıran bazı çalışmalar İslami bankacılık ve ekonomik büyüme arasında lineer olmayan ilişki bulmuştur. Gheeraert ve Weill (2015), 70 ülkedeki 2000-2005 verileriyle yaptıkları çalışmada, İslami bankacılığın ekonomik verimliliği desteklediğini ancak bu etkinin belli bir noktadan sonra tersine döndüğünü ortaya koymuştur.

3 Veri Seti, Değişkenler ve Ampirik Modeller

Bu çalışmada, reel GSYH, istihdam, katılım bankalarının ve konvansiyonel bankaların verdiği kredi miktarlarının GSYH'ye oranları ve sabit sermaye yatırımlarının ve dış ticaretin GSYH'ye oranı olan ticari açıklık değişkenlerine ilişkin veriler TCMB Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS) (2023)'nden istihdam oranına ilişkin veriler ise TÜİK (2023)'den elde edilmiştir. Çalışmada gözlem aralığı 2006Q4'den 2023Q2'ye kadar olan çeyreklik veri setinden belirlenmiştir. Modelde dışsal şokları temsilen ticari açıklık, üretim girdileri olan emek ve sermayeyi temsilen istihdam ve brüt sabit sermaye oluşumunun GSYH'e oranı kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan model aşağıdaki gibidir:

$$\text{lrgdp}_t = \text{participate}_t + \text{credit}_t + \text{rgfcf}_t + \text{trade}_t + \text{employment}_t + v_t$$

lrgdp : Reel GSYH'in Doğal Logaritması, participate : Katılım Bankaları Kredilerinin GSYH'ye Oranı, credit : Mevduat Bankaları Kredilerinin GSYH'ye Oranı, rgfcf : Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumunun GSYH'ye Oranı, trade : Ticari Açıklık (Dış Ticaretin GSYH'ye oranı), employment : İstihdam Oranı.

Değişkenler	Ölçüm	Veri Kaynağı
lrgdp	Reel GSYH'in Doğal Logaritması	EVDS(2023)
participate	Katılım Bankaları Kredileri (% GSYH)	
credit	Mevduat Bankaları Kredileri (% GSYH)	
rgfcf	Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu (% GSYH)	
trade	Ticari Açıklık (% GSYH)	
employment	İstihdam (% Toplam İşgücü)	TÜİK(2023)

Tablo 1. Veri Kaynakları ve Değişken Tanımları

N= 71	lrgdp	participate	Credit	rgfcf	trade	employment
Ortalama	14.58750	10.87520	160.2018	27.78162	56.12002	43.77911
Medyan	14.58762	11.81240	164.9637	28.19648	52.85489	43.87414
Maksimum	15.27924	18.00373	243.6401	31.42397	88.01718	48.23671
Minimum	14.08736	3.703665	68.90111	21.59429	44.45473	39.07723
Std. Hata	0.293768	3.247060	47.07865	2.168806	9.871270	2.818017

Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 2'deki Tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde, tüm değişkenlerin standart sapmalarının ortalamalarına oranının çok yüksek olmadığı görülmektedir. Buna rağmen participate ve credit değişkenlerinin standart sapmalarının ortalamaya oranları % 25-30 gibi göreceli olarak yüksek değerler almaktadır. Bu nedenle, modellerde olası aykırı değerleri (outlier) model kısıtları üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla 2008Q4-2009Q4 (2008 finansal krizini temsilen) ve 2019Q4-2021Q4 (Covid-19 pandemi dönemini temsilen) ait finansal kriz kuklaları kullanılmıştır.

4 Ampirik Sonuçlar

Bu bölümde, ampirik bulgular sunulmuş ve tartışılmıştır. Daha önceki çalışmalarda, bu konuyla ilgili zaman serileri kullanılarak eşbütünleşme testleri yapılmıştır, bu da ikinci bölümde belirtilmiştir. Bu çalışmada ise, zaman serisi analizinde ARDL (Autoregressive Distributed Lag) yaklaşımı tercih edilmiştir. Regresyon analizleri, durağan olmayan serilerin farklılaşması nedeniyle değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkilerini test edemezken, eşbütünleşme analizleri bu uzun dönem ilişkilerini inceleyebilmektedir. Eğer değişkenler düzeyde durağan (I(0)) ya da birinci dereceden entegre (I(1)) ise, ARDL metodu uygulanabilmektedir.

	Düzy		1. Fark	
Değişken	Sabit	Sabit ve Trendli	Sabit	Sabit ve Trendli
lrgdp	-1.200312	-3.366028	-15.01528***	-14.90403***
participate	-2.464195	-3.159213	-11.98693***	-11.94411***
credit	-3.109935	-3.229949	-14.33053***	-14.83153***
rgfcf	-4.084494	-4.005521	-9.441752***	-9.396929***
trade	-3.285642	-4.848302*	-10.01402***	-10.11090***
employment	-2.302896	-3.909196	-10.88001***	-11.13503***

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir. Gecikme uzunluğu belirlenirken Schwarz kriterine göre maksimum gecikme uzunluğu 4 olarak belirlenmiştir.

Tablo 3. ADF Kırılma Birim Kök Testi Sonuçları

4.1 ADF Birim Kök Testi

Birim kök testleri, zaman serilerinin birim kök içerip içermediğini tespit etme amacı taşımaktadır (Hdom ve Fuinhas, 2020). Bu çalışmada, birim kök testi olarak Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF Kırılma Birim Kök Testi) kullanılmıştır. Genişletilmiş Dickey-Fuller testi, Perron (1989) tarafından şu şekilde formüle edilmiştir:

$$\Delta X_t = \beta \Delta Z_t + H_1 X_{t-1} + \sum_{j=1}^k \delta_j \Delta X_{t-j} + e_t \quad (1)$$

X_t , bir değişken olarak tanımlanır ve Δ , birinci farkı ifade eder. $H = 1$ hipotezi onaylandığında, X_t 'nin birim kök içerdiği varsayılır. ARDL metodunu uygulamak için, serilerin düzeyde durağan veya birinci dereceden entegre olması gerektiği sonucuna ulaşılmalıdır. PP ve ADF birim kök testleri, serilerin birim kök içerip içermediğini belirlemek için sabit terimli ve trend terimli modelleri kullanır.

Tablo 3 incelendiğinde, trade değişkeninin sabit ve trendli modelde düzeyde durağan iken sabit modelde durağan olmadığını ve değişkenin birinci farkı alındığında ise her iki modelde de durağan hale geldiğini göstermektedir. Bu durum ise trade değişkeninin entegrasyon seviyesinin belirsiz (düzeyde ya da birinci farkta durağan) olduğunu göstermektedir. Diğer değişkenler incelendiğinde ise serilerin birinci dereceden entegre olduğu görülmektedir. Diğer değişkenlere bakıldığında ise, serilerin birinci dereceden entegre olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, değişkenlerin ARDL metodunu kullanmak için gerekli entegrasyon düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir.

4.2 ARDL Metodolojisi

Bu bölüm, katılım ve mevduat bankalarının sağladıkları krediler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi belirlemek için kullanılan ARDL metodolojisini ele alacaktır. ARDL yaklaşımı, diğer eşbütünleşme yöntemlerine göre birçok avantaj sağlamaktadır. ARDL metodunda, açıklayıcı değişkenlerin düzeyde veya birinci dereceden entegre olmasının önemi bulunmamaktadır. Ayrıca, ARDL metodolojisi, küçük örneklemelerde diğer eşbütünleşme tekniklerinden daha güvenilir sonuçlar sağlamaktadır. ARDL (p,q) regresyonu şu şekilde ifade edilebilmektedir:

$$Y_t = \Phi_1 Y_{t-1} + \dots + \Phi_p Y_{t-p} + \theta_0 X_t + \theta_1 X_{t-1} + \dots + q_1 X_{t-p} + u_{1t} \quad (2)$$

Eşitlik 2'de $|\Phi_1| < 1$ olduğunda, ARDL regresyonu stabil olup uzun dönemli bir ilişkiyi gösterirken, $\Phi_1 = 1$ ise uzun dönemli bir ilişki mevcut değildir. Eşbütünleşme analizinde kullanılan ARDL-ECM (ARDL Hata Düzeltme Modeli) aşağıdaki gibi ifade edilebilmektedir (Nkoro ve Uko, 2016):

$$\Delta Y_t = \delta_{0j} + \sum_{j=1}^k \alpha_1 \Delta X_{t-j} + \sum_{j=1}^k \alpha_2 \Delta Y_{t-j} + \delta_1 X_{t-1} + \delta_2 Y_{t-1} + v_t \quad (3)$$

$$\Delta X_t = \delta_{0j} + \sum_{j=1}^k \alpha_1 \Delta Y_{t-j} + \sum_{j=1}^k \alpha_2 \Delta X_{t-j} + \delta_1 Y_{t-1} + \delta_2 X_{t-1} + v_t \quad (4)$$

Eşitlik 3'teki ARDL eşbütünleşme modelinde uzun dönemli ilişkiyi analiz etmek için F test istatistiği kullanılmaktadır. Eşbütünleşme modelinde ($\delta_1 - \delta_2$) terimleri uzun dönemli ilişkiyi ifade ederken, ($\alpha_1 - \alpha_2$) terimleri ise modelin kısa dönem dinamiklerini temsil eder. F test istatistiğinin hipotezleri şu şekilde belirlenir:

$$H_0: \delta_1 = \delta_2 = 0 \quad (5)$$

$$H_1: \delta_1 \neq \delta_2 \neq 0$$

H_0 hipotezi, eşbütünleşme modelindeki değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığını belirtirken, H_1 hipotezi değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğunu önermektedir. Uzun dönemli bir ilişkinin varlığını kabul etmek için, H_0 hipotezinin reddedilmesi gerekmektedir. ARDL metoduyla yapılan eşbütünleşme analizinin nihai aşaması ise uygun gecikme uzunluğunun seçimidir. Bu çalışmada, uygun gecikme uzunluğunu belirlemek için Akaike Bilgi Kriteri (AIC) ve Schwarz Bilgi Kriteri (SIC) kullanılmıştır.

Tablo 4'teki F istatistiği değerlendirildiğinde, Schwarz Bilgi Kriteri'ne (SIC) dayalı olarak oluşturulan sabit ve trendli modelde, değişkenler arasında %1 anlamlılık düzeyinde bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, yalnızca bu modeldeki değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir. Tablo 5'e bakıldığında ise, 'participate', 'credit' ve 'rgfcf' değişkenlerinin katsayılarının istatistiksel olarak %1 anlamlılık düzeyinde olduğu; 'employment' değişkeninin katsayısının ise %5 anlamlılık düzeyinde olduğu görülmektedir. 'Participate' değişkeninde meydana gelen %1'lik bir artış, reel GSYH'de 0.009%'lik bir artışa neden olurken, 'credit' değişkenindeki %1'lik artış, reel GSYH'de 0.002% oranında bir azalmaya sebep olmaktadır. Bu sonuçlara dayanarak, katılım bankalarının verdikleri kredilerin ekonomik büyümeye pozitif etkilerde bulunduğu, buna karşın mevduat bankalarının ise verdikleri kredilerin ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna varılmaktadır.

Model	F- İstatistiği
Sabit (AIC)	F(6,67)= 1.20807
Sabit (SIC)	F(6,67)= 1.12731
Sabit ve Trend (AIC)	F(6, 67)= 3.462067
Sabit ve Trend (SIC)	F(6, 67)= 17.048408***

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Tablo 4. F-Testi Sonuçları

Değişkenler	ARDL(1,0,1,1,1) (SIC)
participate	0.009111***
credit	-0.002247***
rggcf	0.028342***
trade	-0.000666
employment	0.010056**
ECT	-0.831758***
Serisel Korelasyon, F (Olasılık Değ.)	0.8499
Normallik, Jarque-Bera (Olasılık Değ.)	0.284413
Değişen Varyans, F (Olasılık Değ.)	0.3320
Ramsey RESET Testi, F (Olasılık Değ.)	0.8600

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini ifade etmektedir.

Tablo 5. ARDL Tahmin Sonuçları

ARDL modelinin sonuçlarının geçerli olduğunu doğrulamak için, modelin hata düzeltme terimleri ile kalıntı ve spesifikasyon testlerinin kontrol edilmesi gerekmektedir. Kalıntıların normal dağılıma uyduğu, serisel korelasyon ve değişen varyansın bulunmadığı kalıntı diagnostik testleri ile gösterilmiştir. Bu sonuçlar, kalıntı diagnostiklerinin modelin varsayımlarına uyumlu olduğunu göstermektedir. Hata düzeltme terimlerinin 0 ile -1 arasında olması, modelin stabilitesini gösterirken, Ramsey RESET testi ise modelin fonksiyonel formunun uygunluğunu onaylamaktadır.

5 Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'deki ikili bankacılık sisteminin krediler aracılığıyla ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmiş ve katılım bankalarının kredi tahsisinin büyümeyi pozitif yönde etkilerken, konvansiyonel bankaların kredilerinin büyümeyi olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. ARDL modeline dayalı bulgular, katılım bankalarının reel sektörü destekleyici finansman sağladığını, konvansiyonel bankaların ise ağırlıklı olarak tüketici kredilerine yönelmesinin ekonomik büyümeyi sınırlayabileceğini göstermektedir. Bu sonuçlar, finansal sistemin etkinliğinin ekonomik büyüme üzerindeki belirleyici rolünü vurgulayan literatürle büyük ölçüde uyumludur. Literatürde de benzer şekilde, katılım bankacılığının reel sektörü desteklediği ve kriz dönemlerinde daha dayanıklı olduğu bulgulanmıştır (Caporale & Helmi, 2018; Hanif, Chaker & Sabah, 2024). Buna karşın, konvansiyonel bankacılık sisteminin özellikle tüketici kredilerine odaklanmasının ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler doğurabileceği bazı çalışmalar tarafından da ortaya konmuştur (Bozkurt, Altıntaş & Yardımcıoğlu, 2020).

Bu çalışma, Türkiye'deki ikili bankacılık sisteminin ekonomik büyümeye katkısını artırmaya yönelik politika önerileri sunmaktadır. Katılım bankalarının reel sektör finansmanındaki rolü güçlendirilerek kâr-zarar ortaklığına dayalı modeller teşvik edilmeli, konvansiyonel bankalar ise üretken sektörleri destekleyici kredi tahsis politikalarına yönlendirilmelidir. Finansal kapsayıcılığı artırmak için katılım bankalarının payı genişletilmeli, devlet destekleri ve düzenleyici teşvikler uygulanmalıdır. Ayrıca, konvansiyonel bankaların tüketici kredilerine bağımlılığı azaltılarak yatırım ve üretim odaklı krediler teşvik edilmelidir. Son olarak, her iki bankacılık sisteminin etkinliğini artıracak şekilde finansal düzenlemeler revize edilmelidir.

Kaynakça

- Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., & Merrouche, O. (2013). Islamic vs. Conventional banking: Business model, efficiency and stability. *Journal of Banking & Finance*, 37(2), 433-447. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2012.09.016>
- Bozkurt, M., Altıntaş, N., & Yardımcıoğlu, F. (2020). Katılım Bankacılığı ve Konvansiyonel Bankacılığın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 6(1), 95-114. <https://doi.org/10.25272/ijisef.637258>
- Caporale, G.M. & Helmi, M.H. (2018). Islamic banking, credit, and economic growth: Some empirical evidence. *International Journal of Finance & Economics*, 23, 456-477. <https://doi.org/10.1002/ijfe.1632>
- Çonkar, M., Canbaz, M. & Arifoğlu, A. (2018). Mevduat ve katılım bankaları kredilerinin ekonomik büyüme ile ilişkisi: Ekonometrik bir analiz. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-11. <https://doi.org/10.5578/jeas.61920>
- Dilek, S. & Küçük, O. (2018). Ürdün Ekonomisinin Mevcut Durumu ve İslami Bankacılık/Finans Uygulamaları. Seyfettin E. & Ayfer G. (eds.), *Katılım Bankacılığı Açısından Gelişmekte olan Ülke Deneyimleri*. Umuttepe Yayınları.

- Emek, Ö. F. (2021). Türkiye’de katılım bankacılığı alanındaki gelişmeler ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkilerinin incelenmesi: Toda-Yamamoto yaklaşımı. *Hitit İlahiyat Dergisi*, **20**(3), 1-28. <https://doi.org/10.14395/hid.931233>
- Ergeç, E., & Selçuk, Ö. (2020). Causality Relationship Between Banking & Industrial Production: Comparing Islamic & Conventional Banking in Turkey. *Equinox Journal of Economics Business and Political Studies*, **7**(2), 64-81. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1270277>
- EVDS Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (2023). *Tüm seriler*. <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket>
- Gheeraert L., Weill L. (2015). Does Islamic banking development favor macroeconomic efficiency? Evidence on the Islamic finance-growth Nexus. *Economic Modelling*, **47**, 32-39, <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2015.02.012>
- Hachicha, N., & Ben Amar, A. (2015). Does Islamic bank financing contribute to economic growth? The Malaysian case. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, **8**(3), 349-368. <http://dx.doi.org/10.1108/IMEFM-07-2014-0063>
- Hanif, M., Chaker, M., & Sabah, A. (2024). Islamic finance and economic growth: Global evidence. *Digest of Middle East Studies*, **33**, 83–102. <https://doi.org/10.1111/dome.12313>
- Imam, P., & Kpodar, K. (2016). Islamic banking: Good for growth? *Economic Modelling*, **59**, 387-401. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2016.08.004>
- Kassim, S. (2016). Islamic finance and economic growth: The Malaysian experience. *Global Finance Journal*, **30**, 66-76. <https://doi.org/10.1016/j.gfj.2015.11.007>
- Kutlu, M. & Karamustafa, O. (2019). Katılım bankalarının ekonomik büyümede rolü: Mevduat bankaları ile karşılaştırmalı bir analiz. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, **11**(4), 3025-3034. <https://doi.org/10.20491/isarder.2019.792>
- Lebdaoui, H., & Wild, J. (2016). Islamic banking presence and economic growth in Southeast Asia. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, **9**(4), 551-569. <http://dx.doi.org/10.1108/IMEFM-03-2015-0037>
- Tajgardo, G., Behname, M. & Noormohamadi, K. (2013). Islamic banking and economic growth: Evidence from Asia. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, **9**(4), 542-546. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=a5216f8a80e7e83432d59ff8e4beacad9ed8aa0f>
- TBB Türkiye Bankalar Birliği (2023). *Bankalarımız 2023*. https://www.tbb.org.tr/sites/default/files/raporlar/51343/ekler/Bankalarimiz_2023_0.pdf
- Tunay, B. (2016). İslami Bankacılık ile Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkileri (Causality Relations Between Islamic Banking and Economic Growth). *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, **23**(2), 485-502. <https://doi.org/10.18657/yecbu.89247>
- TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu (2023). **TÜİK işgücü göstergeleri**. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=İstihdam,-İssizlik-ve-Ucret-108>
- Yılmaz, S.S., & Işık, N. (2022). Katılım bankaları tarafından verilen kredi türleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye üzerine bir nedensellik analizi. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, **8**(1), 1-25. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2386434>
- Yücel, A. G., & Köseoğlu, A. (2020). Do participation banks contribute to economic growth? Time-series evidence from Turkey. *Bilimname*, **42**, 155-180. <https://doi.org/10.28949/bilimname.811760>
- Yüksel, S., & Canöz, İ. (2017). Does Islamic banking contribute to economic growth and industrial development in Turkey. *İkonomika*, **2**(1), 93-102. <https://doi.org/10.24042/febi.v2i1.945>